

PETERECZ ZOLTÁN

Amerikai vélemények a két világháború közti Magyarországról

Az alábbi cikk szeretne egy szerény, de fontos kiegészítéssel hozzájárulni a magyarországi Amerika-kutatásokhoz: az angolszász országokban, de elsősorban az Egyesült Államokban a Magyarországról kialakult képet vizsgálja a két világháború közt. Ezekhez a „főszereplőket” hívja segítségül, azaz elsősorban eredeti napilapokban és magazinokban megjelent cikkekre és írásokra hagyatkozik. Emellett a nagyobb kiegyensúlyozottság és a forrásbővítés érdekében bepillantást enged a kor amerikai diplomatáinak Magyarország-képébe.¹ A két említett szegmens együtt jól beazonosítható képet tükröz a kor amerikai felfogásáról, ami Magyarországot, de egyben a szélesebb értelemben vett közép-kelet-európai országokat illeti. Noha a cikkek egy része magyaroktól vagy magyar születésű amerikaiaktól származik, a legtöbb említett forrás valódi amerikai nézőpontot takar. A széles skála tartalmaz politikai különbségeket, pozitív és negatív benyomásokat Magyarországról, mindezeket olyan jól ismert sajtóorgánumok hasábjairól, mint a *The New Republic* vagy a *Foreign Affairs*, de a ma már kevésbé ismert *The Living Age* vagy *Current History* is jelen van. Az 1920-as és 1930-as években a Magyarországgal foglalkozó amerikai írások sokszínűek: szólnak a párizsi békeszerződés nyomán kialakult politikai kérdésekről, megpróbálnak rávilágítani a magyar belpolitikára és egyben valamelyest a magyar lélektanra is – ahogyan azt ezek a szerzők látták vagy látni vélték.

A témát alapvetően két módon lehet megközelíteni: vagy időrendi sorrendben, vagy az írások témáját illetően. Én az utóbbit választom, mivel néhány téma hosszabb időszakon át szerepelt az újságokban, és ezen a módon a kialakult vélemények is jobban nyomon követhetők.

A cikk nem kíván külön foglalkozni gazdasági kérdésekkel, különös tekintettel az 1920-as évekre. Ezzel kapcsolatosan ugyanakkor röviden annyit érdemes elmondani, hogy az 1924 és 1926 között lezajlott pénzügyi rekonstrukció fontos és gyakori alkalmat nyújtott a brit és amerikai lapoknak a magyarországi eseményekre való reflektálásra. Ez elsősorban annak volt köszönhető – a rehabilitációs program politikai fontossága mellett –, hogy a két angolszász ország biztosította a szükséges kölcsöntőke legnagyobb részét, és a Népszövetség pénzügyi felügyeletének magyarországi biztosa Jeremiah Smith, Jr. volt – azaz egy amerikai. Ezzel az aspektussal azonban már részletesen foglalkoztam másutt, ezért itt nem teszem

¹ Lásd erről: Glant Tibor: *Herbert Hoover és Magyarország, 1918–1920*. In: Angi János – Barta János (szerk.): *Emlékkönyv L. Nagy Zsuzsa 70. születésnapjára*. Debrecen, 2000. 381–399.; Glant Tibor: *Ninety Years of United States-Hungarian Relations*. *Eger Journal of American Studies*, vol. 13. (2012) 163–170.

vizsgálódás tárgyává.² Azt érdemes megemlíteni, hogy Smith mindig a legpozitívabban nyilatkozott a magyar emberekről és a magyar kormányról, de ez személyes élményei mellett itteni posztjából fakadó diplomatikus vélemény is volt. Mindenesetre amikor évekkel később egy ide készülődő amerikai követet tájékoztatott Magyarországról, teljesen szabad véleményt megfogalmazva a magyarokat „supernacionalistáknak” nevezte, akik „kisebbségi érzéssel” bírnak, energikusak és becsületesek, ugyanakkor „gyerekesek”.³

Nem meglepő módon az egyik, a teljes időszakot átívelő téma, amely számos amerikait is foglalkoztatott, a trianoni békeszerződés nyomán kialakult helyzet volt. Habár az Egyesült Államok nem volt aláírója a Magyarországot erősen büntető békedekrétumnak, és éppen ezért különbéket kötött vele 1921 augusztusában – ahogy ezt Németországgal és Ausztriával is tette –, a békeszerződések következtében kialakult helyzet fontos volt az Egyesült Államok számára, elsősorban a térség stabilitása miatt. Gyorsan le kell szögezni, hogy Magyarország mint politikai entitás egyáltalán nem volt jól ismert a tengerentúlon. Ennek következtében az átlag amerikai nem nagyon ismerte és értette az itteni problémákat, s nem is helyezte rá nagy hangsúlyt, hogy jobban megismerje azokat. Amit olvasott itt-ott az amerikai sajtóban, bőven elegendő volt számára. A helyzet Nagy-Britanniában is hasonló volt, de volt egy nagy különbség: a britek közvetlen megalkotói voltak a versailles-i békerendszernek, másrészt sokkal többet tudtak Magyarországról. Emellett az is fontos szerepet játszott, különösen a háború utáni első évtizedben, hogy a britek fontos stratégiai színtérként tekintettek a térségre, ezért Magyarország ekkor még mind politikai, mind pénzügyi és kereskedelmi szempontok miatt fontos volt számukra. Az 1930-as évekre azután ez a fajta brit érdeklődés minimális szintre esett vissza.⁴

A korszak egyik legjobban ismert és elismert magyar politikusa Apponyi Albert gróf volt. Apponyi vehemensen lépett fel a trianoni békeszerződés ellen, és ugyanilyen hévvel kampányolt a trianoni határokon kívül rekedt magyarok jogaiért. 1928-ban a *Current History*-ban jelent meg írása, mely természetesen hasonló hangvételben íródott. Mivel a cikk az amerikai közvélemény számára készült, nemcsak tájékoztatni, de egyben meggyőzni is szeretne volna a lap olvasótáborát a Magyarországot ért igazságtalanságról. Az elcsatolt magyar etnikai blokkok és a történelmi Magyarország regionális stabilizáló és a nyugatot védelmező szerepe mellett Apponyi az ebben az időben meghirdetett magyar kultúrfőlényt hangsúlyozta.⁵ Erre a cikkre gyakorlatilag válaszként olvasható az ugyanebben a számban megjelent, H. Wickham Steed által írt cikk, aki egyébként köztudottan magyarellenes volt. Az angol politikus tollából származó írás egyrészt cáfolni igyekezett Apponyi állításait, másrészt a magyarokat hibáztatta a kialakult helyzetért azzal, hogy épp az Apponyi nevével fémjelzett generáció volt az erőszakos magyarosítás fellegvára a világháborút megelőző időszakban, és a trianoni helyzet részben ebből fakadt. A magyarokat politikai „vaksággal” vádolta, és úgy találta, vezetékben jelen vannak „bizonyos valóságselemek, amelyek azonban inkább ázsiaiak, mintsem

² Peterecz, Zoltán: *Jeremiah Smith, Jr. and Hungary, 1924–1926: the United States, the League of Nations, and the Financial Reconstruction of Hungary*. London, 2013.

³ Nicholas Roosevelt naplóbejegyzése, 1930. október 15. Hungary 1930–1933, Box 19, Nicholas Roosevelt Papers, Syracuse, USA.

⁴ Lásd erről részletesebben: Bátonyi, Gábor: *Britain and Central Europe, 1918–1933*. Oxford, 1999.; Lojkó, Miklós: *Meddling in Middle Europe*. Budapest, 2006.; Jeszenszky Géza: *Magyarország a brit gondolkodásban és külpolitikában, 1848-tól 1945-ig*. Külügyi Szemle, 13. évf. (2014. nyár) 6. sz. 159–165.

⁵ Apponyi, Albert: *Was Hungary Strangled by the Peace Treaty? Yes*. *Current History*, vol. 27. (March 1, 1928) No. 6. 804–810.

európaiak vagy akár balkániak”.⁶ A magazin hasábjain tehát alapvetően két ellentétes nézet csapott össze Magyarországról és annak történelmi megítéléséről. A „büszke magyar” képpel az angolszász vélemény állt szemben, amely bizonyos „keletienséget” vélt felfedezni a magyar nemzetben, mely karakterjegyként gátolja, hogy a magyar nemzet az igazi európai vérkeringésbe tagozódjon.

Érdemes megemlíteni, hogy hallatszottak olyan angolszász hangok is, melyek osztották azt a magyar álláspontot, miszerint Magyarország mint kiemelkedő állam létezik a térségben, akár politikai, akár kulturális szempontból. Erre jó példa egy a *The Living Age*-ben megjelent cikk, mely azt állította, hogy „a kisantant lakosai, beleértve Csehszlovákiát is, nem rendelkeznek a magyarok magas kultúrájával”.⁷ Egy másik szerző ugyanebben a magazinban egy évvel később „kifinomultnak és kulturáltnak” titulálta a magyarokat.⁸ Sőt, William Castle, aki ekkor a külügyminisztérium nyugat-európai osztályának vezető-helyettese volt, a közép-kelet-európai országokban tett látogatása után azt a mérleget vonta, hogy Magyarországon „egy magasabb átlagintelligencia” tapasztalható a kormánytagokat illetően.⁹ Mielőtt ezekből a példákból messzemenő következtetéseket vonnánk le, gyorsan említsük meg, hogy az előbb említett cikk szerzője hozzátette, a jelenlegi Magyarország „vitathatatlan veszélyt jelent Európa számára”, a magyarok nem igazi európaiak, és „nincs még egy olyan ország, amelyik ennyire feudális lenne”.¹⁰ A gondolat, hogy Magyarország a középkori feudalizmus valamilyen formáját képviseli még az első világháború után is, és ezért a valóságban egy retrógrád nemzet, rendszeresen megjelenő vád volt Magyarországgal szemben a vizsgált időszakban. A Tanácsköztársaság kikiáltásának idején Magyarországon járt és később követnek kinevezett Nicholas Roosevelttel 1925-ben azt írta az egyik legbefolyásosabb amerikai napilapban, hogy a magyar politikai arisztokrácia „politikai értelemben a középkorban él. Sokuk a mai napig teljesen süket a demokrácia és a liberalizmus modern eszméire.”¹¹ De a világháború utáni első itteni amerikai ügyvivő, aki egyébként igen aktív tevékenységet folytatott Magyarországon, szintén negatív értelemben nyilatkozott az itt élőkéről. Számára ténykérdés volt, hogy „Magyarország nem európai, hanem ázsiai nép, ennek következményeként társadalmi szerkezete sokkal inkább hasonlít Törökországhoz, mintsem bármelyik nyugat-európai nemzetére”.¹² Ez egyike volt a számtalan jelentésnek, amelyben Grant-Smith vendéglátóit ócsárolta. Többször szűklátókörűeknek nevezte őket, esetenként a latin-amerikaiakhoz hasonlította a magyarokat – egyértelmű negatív felhanggal –, és noha személyes varázsukról beszélt, a végső ítélet mindig pejoratív volt: keleti mentalitásúak, és nyugatról nézve Ausztria után száz évet esett vissza a civilizáció.¹³ A később itt diplomáciai szolgálatot teljesítő

⁶ Wickham Steed, H.: *Was Hungary Strangled by the Peace Treaty?* No. Current History, vol. 27. (March 1, 1928) No. 6. 814., 811.

⁷ *Comment on the Hungarian Forgeries.* The Living Age, vol. 328. (February 20, 1926) No. 4259. 393.

⁸ De Villemus, G.: *Hungary To-day.* The Living Age, vol. 332. (May 1, 1927) No. 4305. 785.

⁹ W. R. Castle Jr. Bainbridge Colbynak, 1920. november 3. 864.00/564, Affairs of Austria-Hungary and Hungary, 1912–1929, Microcopy No. 708, Roll 6, National Archives and Records Administration (a továbbiakban: NARA).

¹⁰ De Villemus: *Hungary To-day*, 787.

¹¹ Roosevelt, Nicholas: *Count Karolyi Begins His Memoirs.* New York Times, March 29, 1925.

¹² Grant-Smith Bainbridge Colbynak, 1920. június 9. 864.4016/16, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Austria-Hungary and Hungary, 1912–1929, Microcopy No. 708, Roll 20, NARA.

¹³ Grant-Smith Bainbridge Colbynak, 1920. december 13. 864.00/363, Grant-Smith Charles Evans Hughesnak, 1921. november 17. 864.00/464, Microcopy No. 708, Roll 5, Grant-Smith Charles

amerikaiak gyakran hasonló szellemben nyilatkoztak. Jó példa erre az évtized vége táján J. Butler Wright, aki képtelennek tartotta a magyarokat valódi demokrácia megteremtésére, és számos hibát vélt bennük felfedezni: „nemzetként kompromisszumot nem ismerően gögös és ebből a gögből fakadóan intoleráns és beképzelt; szinte mindegyik magyar hajlamos a patriotizmus szajkózására, ami gyakran hágia át a józan ész és bölcsesség határát”. Éppen ezért „a magyarokat, noha nagyon szerethetők, alkalmanként irányítani kell vagy visszafogni őket, mint a gyerekeket”.¹⁴ Ez a paternalista és lenéző attitűd gyakorlatilag végigkísérte a tárgyalt korszakot.

Malbone W. Graham, Jr. fiatal politikai közíró volt az 1920-as években, aki rendszeresen állást foglalt az európai helyzetről, többek között Magyarországról is. 1924-ben például közép-európai kormányokról írt könyvet.¹⁵ Amit Graham a Trianon utáni Magyarországról írt, az ritkán volt pozitív hangvételű. Egyik cikkében kritikusan szólt a magyar parlamentről, illetve annak munkájáról, különösen a visszaállított felsőház kapcsán. Elmarasztalólag írt a szerinte gyakran lomhának tűnő Nemzetgyűlésről, az 1925-ös választási törvényről, melyet nagyon konzervatívnak talált, és amelyik éppen ezért „két duplán konzervatív házat” hozott létre a törvényhozásban.¹⁶ A cikk egyik kifejezetten érdekes aspektusa egyébként az volt, hogy a szerző idézte a magyar miniszterelnököt, Bethlen Istvánt, Apponyit és számos magyarországi lapot, ami jelzi, hogy vagy beszélt, illetve értett magyarul, vagy pedig, és ez a valószínűbb, valaki magyar nyelvtudással dolgozott számára, nagy valószínűséggel Magyarországon. Graham egyébként egy évvel később visszatért egy másik cikkében Magyarországra, amikor a választási eredményeket elemezte. Ebben úgy fogalmazott, hogy elsősorban győzelme ellenére Bethlennek Magyarország hajóját „a régi feudális magyar arisztokrácia hatalma” és az „alsóbb osztályok felől érkező nyomás” közt kell majd elnavigálnia.¹⁷ Mint újra látjuk, Magyarország magán viselte a politikai értelemben feudális társadalom bélyegét.

Frederic Austin Ogg történelemmel foglalkozó, ismertebb politikai elemző volt. A Wisconsin Egyetem professzora sok kötetet jegyzett európai témákban. Véleménye már az első világháború előtt is az volt, hogy a „magyar választási rendszer továbbra is a legilliberálisabb és legelavultabb Európában”.¹⁸ Ennek ellenére a frissen aláírt 1927-es olasz–magyar egyezmény (teljes nevén barátsági, békéltető eljárási és választott bírósági szerződés) után tömör és kiegyensúlyozott képet adott a paktum várható hatásairól és az ezzel kapcsolatos közép- és délkelet-európai helyzetről.¹⁹ Röviden kommentálta az 1928-ban kipattant szentgotthárdi incidenst is. Mint köztudott, az osztrák–magyar határon, Szentgotthárd településen az osztrák vámosok feltartóztattak egy vonatot, mely Olaszországból tartott állítólag Lengyelországba. Öt vagonban azonban fegyvereket találtak, amit az eredeti vámdokumentum gépalatrészeknek tüntetett fel. Hamarosan kiderült, hogy a szállítmány Magyarország számára

Evans Hughesnak, 1921. december 23. Microcopy No. 708, Roll 6, Grant-Smith Bainbridge Colby-nak, 1921. január 28. 711.64/1, Grant-Smith Henry P. Fletchernek, 1921. augusztus 30. 711.64/19/41, Microcopy No. 709, Roll 1, NARA.

¹⁴ J. Butler Wright Frank B. Kellogg-nak, 1928. március 9. 864.00/PR/4, Microcopy No. 708, Roll 10, NARA.

¹⁵ Graham, Malbone W., Jr.: *New Governments of Central Europe*. London, 1924.

¹⁶ Graham, Malbone W., Jr.: *Reconstruction of the Hungarian Parliament*. The American Political Science Review, vol. 20. (May, 1926) No. 2. 392.

¹⁷ Graham, Malbone W., Jr.: *The Elections to the New Hungarian Parliament*. The American Political Science Review, vol. 21. (May, 1927) No. 2. 388.

¹⁸ Ogg, Frederic Austin: *The Governments of Europe*. New York, 1913. 496–497.

¹⁹ Ogg, Frederic Austin: *Balkan Aspect of Italo-Hungarian Pact*. Current History, vol. 26. (June 1, 1927) No. 3. 489–492.

érkezett, ami a trianoni békeszerződés megszegését jelentette, mely tiltotta Magyarország számára a felfegyverzést és a külföldről való fegyverbehozatalt az igen alacsony létszámban meghatározott magyar honvédség számára. A fegyverrakomány nyilvánvalóan a virágzásnak indult olasz–magyar viszony kézzelfogható eredménye volt, és elsősorban Jugoszlávia ellen irányult. Az ügy kapcsán a kisantant francia támogatással diplomáciai és propaganda-hadjáratot indított Magyarország ellen. A Népszövetség az ügy kivizsgálását kezdeményezte, és márciusi közgyűlésén napirendre is tűzte az esetet. Időközben a magyar kormány elárverezte a már szétszerelt fegyvereket, így próbálta a kellemetlen incidens életet tompítani. A Népszövetség által felállított hármass bizottság szigorúan technikai vizsgálatot javasolt Magyarországon, minek nyomán egy hétfős csoport áprilisban körül is nézett hazánkban. Az ügy természetesen a Népszövetségnek is kellemetlen volt, és a júniusi közgyűlésen salamoni bölcsességgel az ügyet lezárták tekintették anélkül, hogy a magyar kormányt elmarasztalták volna.²⁰ Az amerikai olvasók nem csupán honfitársaik által írt cikkeiből, de magyar származású újságíróktól is értesülhettek az esetről.

Déri Imre, aki rendszeres szerzője volt a *Világ* és *Az Est* napilapoknak, szintén írt a szentgotthárdi ügyről – ezúttal amerikai olvasóknak. Noha úgy gondolta, a franciák által támogatott csehszlovák külügyminiszter, Eduard Beneš áll a botrány mögött, aki Magyarországot akarta megbüntetni Olaszországhoz való közeledése miatt, reálisan megállapította, hogy függetlenül attól, melyik fél kerül ki győztesen a diplomáciai csatározásokból, „a világ csak tapasztolni fog ’azoknak, akik megmentették Európát’, és a felszín alatti csata a közép-európai hegemoniáért tovább folytatódik”.²¹ Néhány héttel később Jászi Oszkár, Károlyi Mihály egykori harcostársa, aki ekkor már az ohio-i Oberlin Főiskola oktatója volt, szintén kinyilvánította véleményét. A fegyverek kapcsán bántó módon vádolta korábbi hazáját: „...az ország teljes lakosságát katonai táborra alakították, titkos irredenta szervezetek sok értelmiségit tudnak köreikben, és az általános iskoláktól egészen az egyetemekig a legvéresebb idegengyűlöleten alapuló hazaszeretetet tanítják”.²² Déri a maga részéről megvédte Magyarországot és a magyar revíziós törekvéseket Jászi támadásaival szemben, mert, mint fogalmazott, Magyarországtól „ellopták jogos tulajdonát”.²³ A szópárbaj érdekes epizódja volt annak a többször ismétlődő jelenségnek, amikor amerikai olvasók úgy szereztek ismereteket Magyarországról, hogy magyar származású emberek sajtóban megjelenő véleményét és ellenvéleményét kellett megpróbálniuk szintetizálni.²⁴

De említhetünk további példát is arra, hogy egy korábbi magyar diplomata próbálta védeni a magyar revíziós törekvéseket. Ludwig Ernő korábban az Osztrák–Magyar Monarchia főkonzulja volt, és a magyar delegáció tagjaként részt vett a párizsi béketárgyaláson. Éppen ezért első kézből tapasztalhatta a béketeremtés akkori módját, illetve a háború utáni diplomáciát. Számára a trianoni béke „tragikus hiba” volt, amit békés úton kellene orvosolni.²⁵ Ő Magyarországot Európa éléskamrájának tekintette, és emellett természeti és természetfeletti

²⁰ A szentgotthárdi esetről lásd: Zsiga Tibor: *A szentgotthárdi fegyverbotrány*. Szombathely, 1990.; Császár Ildikó: *A szentgotthárdi fegyverszállítási botrány sajtóvisszhangja*. Vasi Szemle, 68. évf. (2013) 6. sz. 579–591.

²¹ Déri, Emery: *M. Benes Pulls the Strings*. New Republic, vol. 54. (March 21, 1928) No. 694. 150.

²² Jászi, Oscar: *Hungary and the Peace of Europe*. New Republic, vol. 54. (April 18, 1928) No. 698. 274. Jászi Oszkár életéről részletesebben lásd: Litván György: *Jászi Oszkár*. Budapest, 2003.

²³ Déri: *M. Benes Pulls the Strings*, 150.

²⁴ Lásd például: Glant Tibor: *Apponyi Albert és Jászi Oszkár amerikai vitája a népszövetségi kölcsönről 1923 őszén*. Vasváry Collection Newsletter, vol. 17. (1997) No. 1. 3–5.

²⁵ Ludwig, Ernest: *Mutilated Hungary*. Current History, vol. 28. (September 1, 1928) No. 6. 927.

törvénynek tudta be Magyarország jogosultságát elvesztett területeire: „A korábbi Magyarország határait valóban Isten és a természet alkotta, úgy mint a Kárpátok vonulata és a vízi utak rendszere, amely körbeveszi, és lehetővé tette, hogy Európában a legtermészetesebb határokkal rendelkezzen. Egyenesen az ügyetlen emberi kéz büntette, hogy a teremtés eme remekművét felborította.”²⁶ Ezt az álláspontot hevesen támadta egy amerikai, aki szintén jelen volt a párizsi békekonferencián. David Hunter Miller ugyanis az Amerikai Békeküldöttség tanácsadójának minőségben tartózkodott Párizsban 1919-ben, és mint ilyen, elkötelezettje volt a Wilson elnök által meghirdetett nemzeti önrendelkezésnek, mint a tartós békéhez vezető legjobb útnak. Amint fogalmazott, „Európa politikai és etnikai térképei sokkal közelebb állnak egymáshoz most, mint bármikor a modern történelem során”.²⁷ Úgy vélte, némi kiigazítás elképzelhető Magyarországra javára, de csakis azután, hogy az beletörődött a fennálló új rendszerbe. Véleménye egyébként jól tükrözte az általános amerikai nézőpontot is Magyarország lehetőségei iránt. Voltak persze olyanok is, akik egy föderalizált Közép-Európában látták a megoldást.²⁸ A revíziós gondolat, amely végigkísérte az itt tárgyalt közel két évtizedet, minden Magyarországra látogatónak feltűnt. Hogy az egyik diplomata írta, „a magyar elmét beoltották a revízió gondolatával a trianoni békeszerződés aláírásának másnapján. A gondolat kicsírázott és tovább erjedt a vérrendszerben egészen addig, amíg nem vált jól körülhatárolható betegséggé, amelynek első szimptomája a szenvedélyes 'Nem, Nem, Soha'.”²⁹ S ez a magyar szívhez közel álló téma, amelynek „variációi végtelenek, amelynek dallama oly édes a magyar fülnek”.³⁰

Egy brit megfigyelő, aki tíz év után látogatott vissza Magyarországra, a kormányzatot autoriternek találta, Bethlent diktátornak ítélte, összességében viszont korrekt képet festett a magyar viszonyokról, miközben a jövőt illetően optimistán nyilatkozott.³¹ Egy amerikai kommentátor szintén egyetértett azzal, hogy Magyarországon bizonyos fokig valóban diktatúra van, de ennek eredményét pozitívan ítélte meg. Bethlen tíz éven átívelő miniszterelnökségét értékelte: „...otthon a demokrácia és diktatúra ötvözete, míg a külpolitikában az együttműködés és panaszkodás kombinációja. Ki meri azt állítani, hogy bármilyen más politika lehetséges vagy jobb ennél?”³² Ogg is foglalkozott Bethlen hosszú regnálásának megszüntével 1931-ben, a magyar miniszterelnök a korszak rekorderének számított hivatali idejével. Az amerikai professzor elismerte az ország nehézségeit, s hogy Bethlen képes volt eredményeket elérni, szerinte „a legnagyobb és legértékesebb politikai stratégia volt a háború utáni Európában”.³³ De azt is állította, hogy a nyugati értelemben vett demokrácia a jövőbeni magyar nemzedékek reménye és feladata lesz, mivel a jelenlegi generáció nem képes erre.

²⁶ Ludwig: *Mutilated Hungary*, 931.

²⁷ Miller, David Hunter: *The Execution of the Peace Treaties*. Current History, vol. 29. (November 1, 1928) No. 2. 188.

²⁸ Erre lásd: Kanner, Heinrich: *A Central European Federation*. The Contemporary Review, vol. 128. (July 1, 1925). 614–620.

²⁹ J. Butler Wright Henry L. Stimsonnak, 1929. május 10. 864.00/PR/18, Microcopy No. 708, Roll 10, NARA.

³⁰ J. Butler Wright Frank B. Kelloggnek, 1928. december 6. 864.00/PR/13, Microcopy No. 708, Roll 10, NARA.

³¹ Woods, H. Charles: *Hungary after Ten Years*. The Contemporary Review, vol. 135. (January 1, 1929). 448–455.

³² Martin, William: *Ten Years of Bethlen*. The Living Age, vol. 340. (July 1931) No. 4378. 477.

³³ Ogg, Frederic A.: *Bethlen's Ten Years As Hungarian Premier*. Current History, vol. 35. (October 1, 1931) No. 1. 49.

Külön figyelmet kapott természetesen Horthy Miklós kormányzó, akiről szinte minden idelátogató vagy itt szolgáló amerikai diplomata írt, általában pozitív értelemben. Harry Hill Bandholtz, a Szövetséges Katonai Misszió amerikai tagja például úgy jellemezte Horthyt, hogy „jó megjelenésű, intelligens kinézetű”, emellett hitte, hogy az admirálisnak „őszinte óhaja és szándéka, hogy megtegyen minden tőle telhetőt”, és úgy értesítette Párizst, hogy „nagy a bizodalom képességeiben és józan eszében”.³⁴ Grant-Smith, aki gyakran találkozott Horthyval, személy szerint kedvelte Magyarország vezetőjét, de csalódott és kritikus volt az elharapódzott „fehérterror” miatt, és úgy értékelte, Horthyból számos fontos képesség hiányzik.³⁵ Néhány évvel később a Budapestre akkreditált brit követ a következőképpen jellemezte őt: „Horthy admirális becsületességéhez kétség sem férhet, de nem túl okos ember: az elméje nem mutat rugalmasságot, és amikor elkötelezi magát egy gondolat iránt, az elvvé kristályosodik benne. A brit földesurak vagy tengerésztisztek világképét osztja a múlt század hatvanas vagy hetvenes éveiből, és a változás vagy újítás iszonytató számára [...] Arra szorítkoznék, hogy képtelen az új viszonyokhoz alkalmazkodni, amiben ma a világ található.”³⁶ Butler Wright megjelenésében szintén angolnak írta le Horthyt, aki energiával teli, sokat és szabadon beszél, de nem igazán hallgatja meg a másikat.³⁷

Romsics Gergely megvizsgálta azt a hét cikket, amely Magyarországgal foglalkozott a *Foreign Affairs* hasábjain 1922 és 1939 között. Ez a negyedévenként megjelenő magazin azért játszott fontos szerepet, mert szinte a kezdetektől az amerikai elit külpolitikai szaklapjának lehet tekinteni, így az ott leírtak sokszor komoly jelentőséggel bírtak, és ez így van napjainkban is. A legérdekesebb persze talán az ekkor már az Egyesült Államokban tanító Jászi Oszkár cikke, ha másért nem is, de éles kritikája miatt volt hazáját illetően. Jászi a Horthy-korszak Magyarországot „neofeudális”-nak, „autoriter”-nek és „diktatórikus”-nak nevezte.³⁸ De Jászi nem volt amerikai, és hangja inkább egy illúzióiban csalódott, félig forradalmi emigránsé volt, aki úgy érezte, a háború utáni Magyarország nem nyújt számára otthont. Ennek az érzésnek a szellemében Jászi még két hasonló hangvételű cikket jelentetett meg a *Foreign Affairs*-ben az 1930-as években. Nem meglepő módon hasonlóan kritikusan nyilatkozott a magyar politikai vezetéssel szemben Eduard Beneš, a csehszlovák külügyminiszter, és a magazinban megjelenő cikkei ezt nyíltan hangoztatták.³⁹ Az angolszász politikai szakértők továbbá megjelenő írások, mint például Arthur Salter vagy Royall Tyler cikkei, akik mindketten szoroson köthetők az 1924-ben megkezdett magyar pénzügyi rekonstrukcióhoz, összességében pozitívan nyilatkoztak Magyarországról és annak vezetéséről 1931-ig, ami egyrészt

³⁴ Bandholtz, Harry Hill: *Napló nem diplomata módra: román megszállás Magyarországon*. Budapest, 1993. 150.; Bandholtz az Amerikai Békétárgyaló Bizottságnak, 1919. november 19, In: *Foreign Relations of the United States. The Paris Peace Conference*. Vol. 12. Washington, 1920. 724.

³⁵ Idézi L. Nagy Zsuzsa: *Amerikai diplomaták Horthy Miklósról, 1920–1944*. Történelmi Szemle, 33. évf. (1990) 3-4. sz. 175–177.

³⁶ Hohler Curzonnak, 1924. január 3. *Documents on British Foreign Policy, First Series*. Medlicott, W. W. – Dakin, Douglas (eds.). London, 1985. Vol. 26. 9. A Horthyt illető amerikai véleményekről szintén lásd: Frank, Tibor: *Diplomatic Images of Admiral Horthy: The American Perception of Interwar Hungary, 1919–1941*. In: Frank, Tibor (ed.): *Ethnicity, Propaganda, Myth-Making. Studies on Hungarian Connections to Britain and America 1848–1945*. Budapest, 1999. 233–251.

³⁷ Joshua Butler Wright naplójegyzései, 1927. június 18. és 1927. augusztus 16. Series 4: Diaries, Minister to Hungary, 23 May – 25 Dec 1927, Box 2, Joshua Butler Wright Papers, 1909–1938, Seeley G. Mudd Manuscript Library, Princeton.

³⁸ Romsics, Gergely: *Hungary in the Journal Foreign Affairs, 1922–1939*. Hungarian Studies Review, vol. 32. (2005) No. 1-2. 19.

³⁹ Romsics: *Hungary in the Journal Foreign Affairs*, 19–25

személyes érintettségükből, illetve a Bethlen-korszak eredményeiből és sikeres propagandájából is következett.⁴⁰

Az egyik legizgalmasabb téma Magyarországot illetően a király-kérdés volt. Ez természetesen szoros kapcsolatban állt a békeszerződésekkel és az azokból fakadó új politikai berendezkedéssel. A tengerentúli olvasók számára az európai királyi udvarok mindig valamilyen varázslatos miliőt idéztek fel, amely magában foglalta az Óvilág mesebeli lehetőségét. Ráadásul a magyar eset nem volt tipikus, hiszen az ország a Horthy-korszakban király nélküli királyság volt. S mivel IV. Károly sikertelen trónkövetelési akciói után a Nemzetgyűlés külföldi nyomásra kimondta a trónfosztást 1922-ben, nem volt, aki elfoglalhatta volna a trónt. A beszámolók szerint az ország lakosságának legnagyobb része királypárti volt.⁴¹ Számos cikk ugyanakkor foglalkozott ezzel a kérdéssel, illetve az érintett személyekkel. Az amerikai olvasók megismerkedhettek Károly már említett hamvába holt kísérleteivel a trón visszaszerzéséről épp úgy, mint Zita hánytatott sorsával Károly korai halála után, egyedül nevelve gyermekeit, köztük Ottót, aki aztán a magyar legitimisták fő pártfogoltja és menyéje volt.⁴²

A magyar–román optáns-vita szintén hosszan tartó külpolitikai eseménysor volt, amely figyelmet kapott Európán kívül is, részben azért, mert az ügy a Népszövetségnek is sok fejtörést és kellemetlenséget okozott. A román parlament 1921-ben olyan törvényt hozott, amelynek segítségével gyakorlatilag elkobozták a Romániában élő magyarok földjeinek jelentős részét. Magyarország ezért panaszt emelt, miszerint ez a törvény a trianoni békeszerződés bizonyos passzusait sértette, míg a román álláspont szerint az állam szuverenitása előrébb való a nemzetközi szerződéseknél. Alapvetően két eltérő jogi felfogás csapott össze. 1923-ban Magyarország a Népszövetséghez fordult segítségért és jogorvoslatért, aminek nyomán elhúzódó és nagyrészt terméketlen jogi procedúra vette kezdetét, amely átívelt az egész évtizeden. Noha a Népszövetség próbált közvetíteni a két egyébként sem baráti viszonyban álló ország között, ez nem vezetett eredményre, mert a román fél nem volt hajlandó elismerni a Román–Magyar Vegyes Döntőbizottság illetékességét a kérdésben. A fő ok az lehetett, hogy Románia össze akarta kötni az optáns-kérdést a jóvátételi fizetésekkel. Ráadásul az ügy mindkét országban hamar fontos belpolitikai eseménnyé nőtte ki magát, ami további akadályt gördített egy lehetséges megoldás elé, hiszen egyik kormány sem akart presztízsvesztést elkönyvelni. A Népszövetség viselkedése szimptomatikus volt: nem kívánt határozottan állást foglalni egyik fél javára sem. Végezetül, hosszas huzavona után a két kormánynak sikerült megegyeznie egymás közt 1930 áprilisában, de ez érthető módon egyik fél részére sem jelenthetett teljes sikert.⁴³ Ezt a vitát az amerikai olvasóknak úgy jellemezte az ottani sajtó, mint „nagyon összetett és nyilvánvalóan kibogozhatatlan ügy” és „ellentmondá-

⁴⁰ Romsics: *Hungary in the Journal Foreign Affairs*, 26–30.

⁴¹ Brentano Charles Evans Hughesnak, 1925. február 17. 864.00/615, Microcopy No. 708, Roll 7, George A. Gordon Frank B. Kelloggnek, 1926. december 27. 864.00/691, Microcopy No. 708, Roll 8, NARA.

⁴² Lásd például: Lengyel, Emil: *Ex-Empress Zita's Plans to Restore Habsburg Monarchy*. Current History, vol. 28. (June 1, 1928) No. 3. 386–389.; Thompson, Dorothy: *Water under Bridges*. Saturday Evening Post, vol. 204. (April 9, 1932) No. 41. 20–21., 120–123.

⁴³ Az optáns-kérdésről lásd: Deák, Francis: *The Hungarian–Rumanian Land Dispute*. New York, 1928; Matheovics Ferenc: *A magyar–román birtokper*. Budapest, 1929.; Nagy Elek: *Magyarország és a Népszövetség*. Budapest, 1930. 57–82.; Aradi Gábor: *A San Remo-i tárgyalások magyarországi előkészülete*. Levéltári Szemle, vol. 52. (2002) No. 3. 24–38.; Case, Holly: *Between States: The Transylvanian Question and the European Idea during the Second World War*. Stanford, 2009. 27–30.

sos helyzet”, ami meg is felelt a valóságnak.⁴⁴ Az akkor Magyarországra kinevezett követ más aspektusból vizsgálta az esetet. Szerinte a nemzetközi bonyodalom részben azért alakult ki, mert a magyarok túlságosan felfokozott nemzeti öntudattal rendelkeznek, emellett azt hiszik, számítanak Európában. Mint fogalmazott: „Az embernek az a benyomása, hogy ezek az emberek meg vannak arról győződve, hogy Magyarország fontos tényező Anglia és más nagyhatalmak általános európai politikájában.”⁴⁵

Szintén meg kell említeni a magyar kulturális életről szóló beszámolókat. Az átlag amerikai számára Magyarország elsősorban egy távoli és kicsi, de egzotikus ország volt Európában. Irodalom, zene, nagyvárosi vagy vidéki élet, de más korabeli magyar kulturális aspektusok is rendre helyet kaptak az amerikai sajtóban. Például értesülhettek az olvasók a magyar színházi életről, különösen a Nemzeti Színház kapcsán, melynek ekkor Hevesi Sándor volt a rendezője. Hevesi maga is jegyeztet egy cikket Madách Imréről, illetve *Az ember tragédiájáról*, elemezte a művet, összehasonlította és egyben meg is védte a Goethe *Faustjával* való összehasonlításoktól.⁴⁶ További lépés volt, hogy bizonyos részleteket angol fordításban mutassanak be az olvasóknak. A kortárs magyar irodalom is nagyobb teret kapott, amikor a londoni King’s College-ben 1931 májusában e témában hangzott el előadás. Az előadó elsősorban Ady Endrére hívta fel a figyelmet, de dicsérte Babits Mihályt, Kosztolányi Dezsőt, Molnár Ferencet, Móricz Zsigmondot, Szabó Dezsőt, Krúdy Gyulát és Tormay Cecilt is, mondván, modern és újító nyelvhasználatot teremtettek műveikben.⁴⁷ A zene is középpontba került, például Bartók Béla működött közre társszerzőként egy tanulmányban, amely a magyar népdalokat vizsgálta, és bebizonyította, hogy nem szláv népdalokból származnak.⁴⁸ Még a tudomány is olyan téma volt, amelyről amerikaiak Magyarország kapcsán is olvashattak. Az Ohioi Állami Egyetem frissen odakerült tanára, Radó Tibor írt az Eötvös-díj történetéről, amelyet még 1894-ben indítottak útjára kiemelkedő matematika-tudással rendelkező diákok számára, és hogy ennek a díjnak milyen szerepe volt a jövő matematikusainak megtalálásában és tanulmányaik segítésében.⁴⁹

Néhány cikk foglalkozott a magyar vidékkel és az ottani életstílussal is, amelynek kapcsán rendre az egzotikus jelleget emelték ki a szerzők. Egy kaposvári vacsora élménye például arra az állításra ragadtatta a szerzőt, hogy a pálinka fogyasztása olyan volt, „mintha az ember napfényt kortyolgatna”.⁵⁰ Egy másik cikkben, amely egy Debrecenben és környékén tett rövid utazás alapján íródott, a szerző számára a magyar pusztta a magyar faj harcias jellemét a századok folyamán megszelídítő közeggé magasztosult.⁵¹ Ugyanez a szerző azt is megállapította, hogy nagy a kontraszt „a vidéken tapasztalható égbekiáltó nyomor és a főváros tékozló

⁴⁴ Martin, William: *Hungary versus Roumania*. The Living Age, vol. 333. (November 15, 1927) No. 4318. 858.

⁴⁵ J. Butler Wright Frank B. Kelloggnek, 1927. szeptember 30. 864.00/708, Microcopy No. 708, Roll 8, NARA.

⁴⁶ Hevesi, Alexander: *Madách and 'The Tragedy of Man'*. The Slavonic and East European Review, vol. 9. (December, 1930) No. 26. 391–402.

⁴⁷ Hegeđüs, Adam: *Studies in Modern Hungarian Literature*. The Slavonic and East European Review, vol. 10. (December, 1931) No. 29. 293–300.

⁴⁸ Bartók, Béla – Baker, Theodore: *Hungarian Peasant Music*. The Musical Quarterly, vol. 19. (July, 1933) No. 3. 267–287.

⁴⁹ Rado, Tibor: *On Mathematical Life in Hungary*. The American Mathematical Monthly, vol. 39. (February, 1932) No. 2. 85–90.

⁵⁰ Tickell, Jerrard: *A Night in Hungary*. The Living Age, vol. 333. (December 1, 1927) No. 4319. 1015.

⁵¹ Sharp, Cicely C.: *The Riders of the Plain*. Fortnightly Review, vol. 129. (January 1931). 24.

költekezése” között.⁵² Budapest valóban gyakorlatilag kivétel nélkül bámulatra készítette az odalátogatókat, briteket és amerikaiakat egyaránt. Egy igazi metropoliszt találtak itt, sokszor feltűnő luxussal. Ahogy az egyik látogató megfogalmazta a *National Geographic* oldalain, sok szempontból „nagyon is olyan volt, mintha az ember egy varázslatos szigeten lenne”.⁵³

A legérdekesebb és legtanulságosabb Magyarországra vonatkozó passzusok azonban azok voltak, amelyekben az amerikai vagy brit látogatók a magyarokról tett alapbenyomásokról írtak. Függetlenül egy cikk konkrét központi témájától, a szerzők mind érintették a magyar nemzetről alkotott véleményüket, amely néhány napos itt tartózkodás alatt szerzett tapasztalatukon alapult, esetenként korábbi látogatással gazdagítva ezeket a benyomásokat. Pontosan ezért lehet a véleményüket kollektív módon úgy értelmezni, mint az idelátogató amerikaiak összévéleményét hazánkról és az itt lakókról. Noha e cikkek sokszor felületes tapasztalatok alapján íródtak, mégis fontos történelmi lenyomatról van szó, már csak azért is, mert összességében rengeteg amerikai olvasta azokat, így a szerzők véleménye jelentősen befolyásolta az ide soha nem látogató amerikaiak Magyarországról, illetve a magyarokról kialakított képét. Egyikük úgy gondolta, hogy Magyarország „legalább annyira Kelet, mint Nyugat”, amely megfigyelés nem volt ritka angolszászok körében, és, tegyük hozzá, amivel sok magyar értelemszerűen nem értett egyet.⁵⁴ Úgy tűnik, ez volt a választóvonal akár földrajzi, akár lélektani szempontból vizsgálódunk: hol ért véget a nyugat-európai kultúra és annak hatása, és hol kezdődött Kelet-Európa? Hamilton Fish Armstrong, a *Foreign Affairs* magazin szerkesztője itteni látogatása alkalmával úgy tapasztalta, hogy „Budapestre érkezni olyan, mintha a holnapból a tegnapha térne vissza az ember”.⁵⁵ De azt is hozzátette, hogy „a magyar lélektan teljesen speciális, és különbözik minden más néptől, akár Európában, akár azon kívül. Nehéz az idelátogatónak megérteni.”⁵⁶ Egy prominens pennsylvaniai szerző, aki már majd negyed évszázaddal korábban is járt Európa ezen részén, nevezetesen Magyarországon is, a következőképpen jegyezte le ebbéli benyomásait: „A Kelet gyengén érzékelhető Bécsben; Budapesten már egyértelmű” – számára tehát Magyarország inkább tartozott Kelet-Európához, mintsem a kontinens nyugati részéhez.⁵⁷ Ennek ellenére a magyarokat életerősnek és jókedvűnek találta – éppúgy, mint az amerikaiakat –, de emellett „élettel teli, fiatal és egyszerű” jelzőkkel illette a magyarokat, ahol az „egyszerű” nem negatív jelentést hordozott.⁵⁸ De számára Budapest „ézelmileg ódivatú” volt. Olyan város, „ahol egy formális becsületkódex még mindig aktuális”, és ahol a magyarok „primitív és pásztor élet jeleit hordozzák magukon, ami elveszett szabad és nomád időkből eredő hatást gyakorol a szűk, kövezett utcákra”.⁵⁹ Némileg feloldó jelleggel azt is megfigyelte, hogy a nők Budapesten „a legelbűvölőbbek a világon. Potenciális veszélyt jelentenek.”⁶⁰ Visszatérő elem volt számos, Magyarországról szóló beszámolóban a már korábban is említett „feudális” jelző, mind

⁵² Sharp: *The Riders of the Plain*, 24.

⁵³ Hildebrand, Jesse Richardson: *Budapest, Twin City of the Danube*. *National Geographic Magazine*, vol. 61. (June 1932) No. 6. 729.

⁵⁴ F. W.: *Hungary's Old Vic*. *The Living Age*, vol. 327. (December 12, 1925) No. 4249. 591.

⁵⁵ Armstrong, Hamilton Fish: *Hungary Awaits "Der Tag"*. *Our World*, vol. 1. (September 1922) No. 6. 76.

⁵⁶ Armstrong: *Hungary Awaits "Der Tag"*, 77.

⁵⁷ Hergesheimer, Joseph: *Metropolitan Passage*. *Saturday Evening Post*, vol. 204. (April 30, 1932) No. 44. 29.

⁵⁸ Hergesheimer: *Metropolitan Passage*, 110.

⁵⁹ Hergesheimer: *Metropolitan Passage*, 108–109.

⁶⁰ Hergesheimer: *Metropolitan Passage*, 109.

szemléletmódra, mind természetére vonatkozóan. Ezt olyan stigmának tekinthetjük, amivel az idelátogató amerikai megbélyegezte az országot. Az angolszászokat megdöbentették – összehasonlítva a hazájukban található színvonalhoz képest – az itt található elmaradott állapotok – akár politikáról, akár a vidéki életstílusról legyen szó. Magyarország egyáltalán nem tett rájuk olyan hatást, hogy az ország virágzó demokrácia lenne. S nemcsak a vizsgált korszak elején, de legvégén is ugyanez volt a vélemény. Az időszak utolsó amerikai követe például már a világháború éve alatt nyilatkozott úgy, miszerint Magyarország „még mindig feudális állam”.⁶¹

Konklúzióként megállapíthatjuk, hogy az angolszász, elsősorban az itt tárgyalt amerikai megfigyelők többdimenziós képet alakítottak ki Magyarországról, de ez a kép bizonyos sztereotípiákat tükrözött. Annak vizsgálata, hogy ezek a sztereotípiák itt tartózkodásukkor váltak-e számukra kézzelfoghatóvá, vagy már eleve bennük éltek, és ezt hozták magukkal, majd találtak esetlegesen megerősítést, szétfeszítené e tanulmány kereteit. Annyi mindenesetre megkockáztatható, hogy a 19. századi Magyarországról készült amerikai és angol útleírások jó alapot adtak annak a véleménynek, miszerint a Kárpát-medencében a keleti és nyugati világ találkozik, és feudalizmus uralkodik. A cikkben citált források alapján biztosan ki lehet jelteni, hogy angolszász és különösen amerikai látogatók számára Magyarország izgalmas és egzotikus, sok szempontból „feudális” elemeket is megjelenítő, a nyugat és kelet közötti éles határvonal mezsgyéjén helyet foglaló, kultúrában gazdag, ám politikailag igen zavaros és problémás helyszínt jelentett.

⁶¹ Herbert C. Pell (Lisszabon) Cordell Hullnak, 1942. február 26. 864.00/1037, Records of the Department of State Relating to Internal, Affairs of Hungary, 1930–1944, Microcopy No. 1206, Roll 13, NARA.